



Izhaja
dvakrat na
meseč 1. in 15. dne
na celi poli.

ZORA

Časopis

za zabavo, znanost in umetnost.



Po pošti
celo leto 4 gl.,
pol leta 2 gl.

Za dijake in učitelje
celo leto
2 gl. 50 kr.

Štev. 11.

V Mariboru, 1. junija 1872.

Tečaj I.

Zabavni del.

Roparjeva ljubica.

(Spomin iz vojaškega življenja, spisal Andrejčekov Jože.)

(Konec.)

V drugi sobi je nastajal vedno večji hrup, in vedno je prihajalo več ljudi, čem bolj se je tamnilo. Mene žene radovednost pogledat k priprtim durim, kakšni ljudje so noter. V tem hipu me nekdo zgrabi vzad, odpre duri ter me pahne v sobo. Vsa družba za trenotek umolkne ter izvedavo pogleduje mene tujca.

„Kaj oprezuješ pri vratih?“ pravi mi oni, ki me je sunil v sobo; „ako si pošten človek, pojdi noter. Mi smo dobri ljudje, in nikomur se nij treba sramovati naše družbe, jelite tovariši?“

„Dá, mi smo dobri ljudje!“ zagrmé vsi, kakor iz enega grla.

Vse moje opravičevanje in krčmarjevo pogovarjanje bilo je zastoj; hočeš nečeš, moral sem sestiti k mizi.

Čudni svatje bili so ti moji tovariši. Vsi so bili tršatega života, zagorelih lic, dolge brke so imeli navihane in izpod dolzih obrv so se jim svetile oči, kakor žerjavica. Po klopéh so ležale sekire, ob steni so sloneli karabinci, za pasom pa so se jim lesketali noži i samokresi.

Čudno je samotnemu človeku pri srci v takej družbi.

Jaz nijsem pokazal najmanjšega nemira, akoravno sem na prvi hip spoznal, mej kako druhal sem zašel. Pil in jedel sem ž njimi ter bil kolikor le moč vesel.

Največji izmej njih, ki je sedel v kotu, zdel se mi je nekako znan, moral sem ga kedaj vže

videti, ali kedaj in kje, tega se nijsem več spominjal.

„Kedó je še le-oni, ki je s tobój?“ vpraša me oni velikan, — „zakaj ne pride sem?“

„Moj prijatelj je, on ne ljubi velike družbe“, odvrnem jaz.

„On mora priti sem, mi ga hočemo videti! kriči ves zbor.

Sedaj nij družega kazalo, nego pokazati jim svojo neustrašenost.

„Vi nemate nobene pravice zahtevati tujega gosta v tuji hiši pred se,“ pravim jim, „razven tega vam povem, da sem jaz cesarski kraljevi častnik, proti kateremu se imate vèsti spoštljivo.“

„In dalje?“ vpraša nekako zabavljivo eden izmej družbe.

„In dalje znam tudi orožje rabiti.“ Rečem in planem kviško, zgrabim samokres ter napnem petelina. „Kedor se predrzne prvi kaj žalega storiti mojemu prijatelju, ta zapade smrti.“

„Prijatelj, pusti to,“ pravi oni velikan v kotu za mizo nekako mirno ter pokaže na svoj karabinec, „Vidiš, ta-le bolje nese, nego tvoj samokres, in tudi gotovejše zadene.“

Sedaj se vname mej nami prepir in roparji začno posegati po svojih sekirah in drugem orožji. Meni je bilo vže žal, da sem se toliko pre naglil v svoji strasti, pa sedaj nij bilo več pomagati. Vsi so rinili proti meni ter mi kazali svoje debele pesti, tako da se kmalu nijsem imel nikamor več ganiti.

V tém hipu stopi v sobo moj polkovnik, katerega sta menda privabila krik in ropot.

„Prijatelji,“ pravi prijazno, „prosim vas bo-

dite mirni.“ Moja žena je nekaj bolna in hudó jèj dé ropot in vpitje.“

„Vi imate seboj ženo?“ vpraša načelnik roparjev.

„Dá.“

„Je-li mlada?“

„Mlada.“

„A lepa?“

„Lepa.“

„Potem mirujte tovariši; sedite se k mizi ter bodite tiho.“

Lepej mladej ženi ne smemo delati nepokoja, zlasti če je bolehná.“

In na migljaj bilo je vse tiho, kot ne bi se bilo prav nič pripetilo.

Mej tem pride krčmar povedat, da je kočija zopet popravljena. Načelnik roparjev vzame izza klobuka šopek poljskih cvetlic ter jih dá polkovniku rekoč: „Dajte to vašej mladej ženi in recite jej, da jo pozdravljam ter pošiljam te cvetlice v spomin. Hodite srečno, nihče vam ne bode storil žalega na potu.“ —

Težak kamen se mi je odvalil od srca, ko smo sedeli zopet v kočiji ter dirjali proti mestu: za celi svet ne bi si bil želel še kedaj priti mej takovo družbo. —

Ko drugo jutro idem po mestu, zapazim na trgu vse polno ljudi.

Radoveden, kaj je, povprašam starega možá, ki je prišel od ondukaj, kaj ondi imajo.

„Ujeli so črnega Pišto“, mi dé.

„Črnega Pišto? Tega moraš vendar videti“, pravim sam pri sebi, ter se prerinem skozi množico. Kacih dvadeset vojakov stalo je v kolobarji z nasajenimi bajoneti, v sredi mej njimi pa je bil uklenen — oni velikán, s katerim sem se sešel prednji večer v samotni čardi.

To je bil tedaj tisti strahoviti črni Pišta. —

Obsojen na smrt, imel je biti še tisto popoldne po postavi obešen. —

Zvunaj za mestom bile so postavljene vešala. Vojaki so stražili okrog, in ljudstva je privrelo iz mesta in okolice, da se je vse trlo. Vsa kdo je hotel videti smrt drzovitega roparja.

Tudi mene je gnala radovednost iti gledat smrt hudodelnika, s katerim sem se bil seznanil na tako čuden način.

Videl sem vže marsikoga stopati k smrtnemu steburu, ali tako še nobenega ne, kot je stopal črni Pišta.

Kakor da bi bil šel na svatbo, imel je svoj kalpak moško po strani, na črevljih so mu žvenketali svetli ostrogi, v ustih pa je imel dimko.

Njegove bistre oči ozirale so se ponosno po zbranim ljudstvu, ki je prišlo k njegovemu pogrebu in vže blizo vešal poprosi ob cesti stoječega starega kmeta ognja, ker mu je dimka ugasnila. Pa straža ne dopustivši mu tega, bacne ga dalje. —

Vže je bil pripravil rabelj svoje orodje, duhovnik še enkrat ponudil sveto razpelo hudodelniku v poljub, ko se z neznansko silo predere mlada ženska skozi množico ter pade pred obsojencem na tla. — „Istvan! Istvan!“ to so bile edine besede, ki jih je izpregovorila.

Črni Pišta dvigne deklico kvišku, objame jo in poljubi, potem pa z boleznim glasom pravi: O Marta, moja predraga Marta! Kedó te bode odslaj ljubil? kedó zate skrbel?“

Mene spreleti nekaj mráz pri tem imenu.

Žalost zaduši roparju besedo, še enkrat strastno poljubi onemoglo deklico, potem pa mu jo strga rabeljnov hlapec iz rok ter odvede na stran — in ta hip je končal tudi Pišta svoje življenje na vešalih.

Jaz se nijsem nikdar jokal, odkar sem iz otročjih let, ali takrat sem čutil solzè v očeh. Kako blago srcè bi bilo to, kako dober oče svojim otrokom, ko ne bi bil tako daleč zabredel. Res čudna je osoda človeška! —

Da povem še o onej deklici.

V omedlevici je ležala na trati in dva vojaka sta jo čuvala. Meni se je nekaj dozdevalo — spomini iz mladostne dobe so se zopet oživeli zato stopim bliže. — Bila je sicer prece spremenjena, a bila je vendar le res, — Marta, — dá, ona Marta, katera je meni vdihnila prvo ljubezen, katero sem opeval v pesnih. Čudno, res čudno naključje! Sedaj mi je bila vsa dogodba iz dijaških let jasna: Martino obnašanje in tisti tujec ono noč, ko sem oprezoval pod oknom. —

Kmalu potem sem zapustil Prešov. — Mnoge spremenbe so se odslej godile v mojem življenji. Domá so mi pomrli stariši, brzo na to tudi ujec, gospodarstvo na domu je prevzel mlajši brat, jaz pa sem dobil svoj delež, katerega sem prav po kavalirsko v nekaterih mesecih zabil. Pa čemú bi hranil denar? Približalo se je leto, in ž njim ogerska revolucija. Pri Honvedih so se nam ponujala častna mesta in zraven dobre službe; kdor je bil le količkaj domorodec, stopil je takrat pod bandero sv. Štefana in pogumno smo marširali naproti črno-rumenim prigoncem nasprotnikovim. V tacih okolnostih se vsi prejšnji spomini izgubé in tako se tudi jaz nijsem več spominjal nesrečnega Pište in njegove ljubice. Krutih krvavih činov imeli smo takrat sploh obilo, Haynau-ovo

imé je bilo takrat strašilo po vsem Ogerskem in Damijaniči in Leiningen-i so umirali pod maščevalno rokó.

Pa dovolj o tej strašnej epizodi.

Leta bežé, kakor voda. Človek jedva začne živeti, in vže je star. Tudi jaz sem se bil postal, lasje so mi osiveli, moje prej polno lice se je zgubančilo in noge so postale težke. Nič več nisem mogel tako krepko vihteti sablje, nič več krotiti svojega vranca, čutil sem, da se približuje konec mojih dni, zato sem zapustil meščansko življenje ter se preselil tu sem k mojemu blagemu prijatelju, da bi svoje poslednje ure preživel v miru.

Prišed pred dvema letoma v ta kraj, srečam nekega jutra to žensko, ki sta jo ravnokar videla, ondi-le pri znamenji gori. Obraz se mi je zdel nekoliko znan, a vendar se nisem mogel prav domisliti, kedo bi bila. Se ve da črez toliko let vže človek pozabi. Njeno čudno obnašanje pa me je toliko zanimalo, da povprašam cerkvenca, v čegar hišo sem jo videl takrat iti, kedó je ta ženska.

„To je blazna Marta“, mi pravi, domá iz Nesmila. Nesreča in žalost pripravile ste jo ob um in sedaj se reva potika po naši vasi. —

Tako, vidita prijatelja moja, sem se po naključji na stara leta zopet sešel z njo. —

„Ki je bila v mladosti vaša ljuba, in kateraj na čast ste delali pesni“, dostavim jaz.

„Moja ljuba nij bila, ali kedó vé, če ne bi bila obadva srečna skupaj, ko bi bila osoda to dopustila. — To je tedaj povest o blazni Marti roparjevi ljubici, sedaj pa lahko noč, gospoda!“ Poslovivši vzame svojo palico ter leze nazaj v krémo, kjer je stanoval.

Midva se lepó zahvaliva prijaznemu starčeku za mično zabavo, potem pa se tudi odpraviva nazaj proti Komarnu, kamor naju je vže vabila trobenta. — Kadar pa sem pozneje gledal s trdnjavnih nasipov proti staremu Senju, vselej sem se domislil Marte, roparjeve ljubice.

Na Angležko se grem ženit.

IV.

Bene adhibita ratio, cernit, quid optimum sit; neglegta multis implicatur erroribus. Cicero. Tusc.

Denes sem že v Londonu. Oj, ti mesto mojega mišljenja! Martinez, naj s tobój vskliknem: Londres! la liberal, la hospitalaria, La capital majestosa y bella,

Cuya soberbia frente solitaria

Allá por entre nubes se descuella!

Naselil sem se v Westendu blizo Hyde-Parka, ker ta stran je „fashionable“ in vsakoršni filogamotnik mora biti baš nekoliko fashionable, a posebno kadar mu je treba nevesto „še iskati“.

Ako človek hoče po človeško na svetu živeti, mora se ravnati po svetu, le svojegledni tesneži zahtevajo, da bi se svet po njih ravnal in ko preširen svet tega le ne stori, ti ljudje mrmrajo in tožijo, da je svet napak, ker jih prezira in se za nje ne briga. Zastonj, hodimo s svetom — ali pobesimo se iz sveta. Ko prideš v drugo deželo in med drugi narod: podeželi in ponarodi se, in sicer zunaj in znotraj. Oglasi se brž ministrom zunanjih zadev, brijačem, krojačem, črevljarjem itd., da te od pete do glave (se vé da tudi po glavi) dostojno po novi deželni modi oličijo, in sporazumi se z notranjim opravilstvom, z narodnim mišljenjem, govorom in vedenjem.

Vsak narod ima svojo značajno filozofijo, katera ga od drugih odznačuje. Vendar, kakor je v naši Avstriji v obče in v Sloveniji posebe gola zmešnjava, tako je tudi avstrijska in naša slovenska filozofija prava španska: „olla podrida“. Pa narod angležki ima svojo čvrsto filozofijo, pravi Anglež je stoik; razkošni dunajski Epikurejec mora se vклонiti na Angležkem stoicizmu. Razpravljati, po katerih naukih je bolje živeti, po epikurejskih ali stoičnih, bi pač bilo: rixari de lana caprina: zdaj sem v deželi stoične filozofije, torej imam postati stoičen filozof.

Epiktetov enheiridion že v žepu nosim, dokler ga še v glavi in čutenji nemam. Hebetov pinax, ali alegorično sliko si pred oči stavljam, véno poslušaje starega tolmača pred njo, da bi krepstno življenje stoikov posnemal in alegorije angležkih pesnikov in govornikov bolje umeval.

V svojem stanovanji imam sred mize veliko krasno vezano knjigo, kateri se že od daleč blišči naslov „The Holy Bible“. Okolo po mizi mi je več pozlačeno-vezanih knjig, vse več ali manj resnega in bibliji sorodnega zapopadka. Biblijo mi je zdaj treba zvesto prebirati, véno preduhovovati in marljivo se božje besede učiti. Pač čudno in morebiti neverjetno se bo moje pripovedovanje marsikteremu filogamotniku doma na Slovenskem dozdevalo; vendar: „ländlich sittlich“, pravi Nemeec. Ako tukaj biblije ne znam, v odlični družbi nič ne veljam, in vsak trenotek se mi lahko prigodi, da me kateri bodi črevljar ali krojač s svojo biblijsko znanostjo, katera, po angležkem mnenju ima vsakemu poštenemu kristjanu prva biti, osra-

moti. Vsa čast angležki biblijski znanosti: marsikateri mladič, trgovski ali obrtniški pomočnik spravi katerega si bodi našega slovenskega teologa v takošno zadrego s svojo biblijo, kakor kateri si bodi hrvatski ali magjarski brijač naše filologe profesorje z latinskim govorom.

Poprašaj me lahko prijatelj, kaj takošne biblijske zadeve brigajo tujca, ki si neveste išče na Angležkem. Mnogo mnogo ga brigajo, verjemi mi. — Kakor ti je znano, ni tukaj takošnega javnega življenja, kakor je pri nas. Ljudje se na prvi vid ne sprizanjijo in po prvim glažu ne sprizateljijo in pobratijo: treba ti je posebnega spoznavanja poprej, nego doideš do cerimonije, da si v katero rodbino „introduced“. Ako imaš znanec, dobre in veljavne prijatelje, se ti lahko vse posreči; pa kaj hočeš, ako si tujec sam? — Nobene duri niso tako zaklenene, da bi se ne mogle odklenoti, in nobeno društvo ni tako obsobljeno, da bi se v njega vstopiti ne moglo, treba je le pravega ključa ali pripravnega vetriha.

Jaz sem imel srečo najti takovšen vetrih in vstop v vsakoršna društva in rodbine. Da ga tebi, dragi prijatelj, kadar meni enako na Angležko odpotuješ, ne bo treba iskati po lastnih skušnjah, zgodah in nezgodah, ti tukaj obče koristno tajnost odkrijem; pa opomnim še, da upam, ka si tako umen, da ne bodeš v jajcu dlake iskal in se na celo nedolžni stvari skandalizoval. Imam posebnega znanca, ki je bil pred nekoliko leti na Angležko pobegnil; ker mislil si je z Horacijem:

Conentur sibi res, non se submittere rebus.

Pa kaj bi si tujec bil tukaj počel, kako si pridobil dobrih znancev in prijateljev brez introdukcije? — Cerkva je hiša Njega, ki je nam vsem Oče, ki nas po ničemer ne loči, kder smo si vsi brati in sestre. — Moj znanec je torej zahajal v cerkve; vendar, na čemer se naj noben katoličan ne pohujšuje, on je po svoje hodil v protestantske cerkve, ne v „Pope's theatre“, kakor angležki protestanti poročajivo imenujejo katoliške cerkve, v katere se ob nedeljah in praznikih vstopnina plačuje. V nobenem društvu ne najdeš na Angležkem tolike prijaznosti kakor v protestantskih cerkvah: tu se ljudje prav kakor brati in sestre vedejo, in gotovo da tujec nikde ni tako prijazno sprejet — brez introdukcije. — Mojega znanca so tudi zanimale angležke versko-sektarijske zadeve; zahajal je zato v zbirališča različnih sekt, da bi jih tako lože natančnije spoznal. Pazljivo je torej poslušal dolgočasne prodike, in iz celega grla popeval z vernimi vred psalme in himne, ki so se mu v roke ponudile. Povsodi je

bil prijazno sprejet, in ko se je dal spoznati za tujca in drugovernika, se mu je posebno vljudna pazljivost in čest od vseh strani skazivala. „Eto, mislili so verni zeloti, imamo proselita, ta mora biti in bode naš!“ — Kaj se vse za verski proselitizem na Angležkem ne stori! „Optimum est aliena insania frui“, domišljjal je dalje moj znanec rekši: „Gospoda, jaz nisem vašega veroizpovedauja, pa mene zanimiva vaše bogočastje; drago bi mi torej bilo se s tem, kar vi učite bolj natanko soznaniti in ako me prepričate, da vi imate prav, bodem vaš. — „Very well“, mu veselo v roko seže ta in ta „reverend gentleman“ in ga povabi na čaj. Moj znanec se takšnemu povabilu ne odreče in dobre prilike ne zamudi. — Pride ob dogovorjenem času; vljudni clergyman ga z najprijaznejšim obrazom sprejme in celi svoji rodbini in društvu, ki se je v to priliko pri njem zbralo, predstavi. Takšne predstave ali „introductions“ so prezanimive, da bi o njih več ne omenil. Misli si, potrpežljivi čitatelj, da te sprejme pri salonskih dvorih „pater familias.“ V salonu je precej veliko društvo obojega spola, ki te je radovedno pričakovalo, da bi videlo kakšna „žival“ da si. Hišni oče ti naj prvi stisne roko z vedno navadnim vprašanjem, „how do you do“, kako se imate! in „J am very glad that you came“, zlo me veseli, da ste prišli. Na to te predstavi svoji ženi, po tem starši hčeri, in tako po vrsti naprej, pri kateri ceremoniji se vedno ponavlja omenjena formula, ter roke se podajajo in stiskajo. „To shake hands“, to je prav vrla angležka navada. Ko si bil tako v angležko rodbino „introduced“, se smatraš za hišnega prijatelja, čutiš se domačega. Kadar prideš ali odideš, ti vsakdo prijazno roko poda, in sicer tudi vsakatera gospa in gospodična, a ne zato, da bi ji roko „poljubil“, kakor že pri nas skoro vsaka kuharica pretenduje, temuč da jo prijateljsko stišneš. Hvala bogu Katulovega t. j. poljubnega servilizma ni na Angležkem. „Kesemedi jin eli öp“, poljubi roko, katere odsekati ne moreš, pravi Turek. Po občem spoznanji in nekaterih kratkih pogovorih povabljen si k mizi „to take tea.“ Pri dobrem čaji in na prijazna vprašanja od vseh strani, začne se živahen razgovor, v katerem se more vsakdo, ki ni celo trpastega uma, radostno čutiti. — Amen! končal je pater familias molitvo po jedi, — vsi od mize vstanejo in drug pristopi k drugemu v prijazen razgovor.

Sveto pismo je nam alfa in omega, reče reverendni gospod k mojemu zancu; ako to umete in verujete, pravo vero izpovedujete. — Tukaj se začne dogmatična razprava, dokazi in odkazi, kar

se ravno more zmisлити pro in contra. Veruj mi, čitatelj, da jako zanimivo je sedeti v krogu dokazujočih teologov, ki so vsi z vso svojo navdušeno vernostjo in učenostjo vse pripravni storiti, da bi eno zablodjeno dušo pogube rešili. V takšnih prilikah se pretresa vsa filozofična slama, da se od nje stari in novi prah kadi. — Pa da brž zadeve mojega znanca končam, še le omenim, da njega je takšno proselitovanje srčno veselilo, ker pri njem je došel v odlično društvo, kder se je lahko mnogo mu potrebnega in zanimivega naučil in si zajedno veljavnih znancev pridobil. Pri tem pa ko je svoje verske nasprotnike: z Epikurjem, Voltaire-jem, Hegelnom, Kantom in celo z Angleži: Locke-om, Shaftesbury-em in Darwinom dražil, glavne stvari biblije ni zanemarjal, temuč jo prvokrat z angleško pazljivostjo čital. A da je svojim spreobrniteljem tu pa tam baš na videz tudi v biblijski znanosti nekako imponiral, naučil se je pri nekem znanen rabinu za silo čitati hebrejski original starega testamenta, ter tu pa tam kakšno mušico iz talmuda. — To je malenkost, a kadar se v filologičnih, teologičnih, filozofičnih razpravah dlaka cepi, so takšne mušice elefanti; kar sicer le ta prav oceniti more, ki je že priliko imel takšne dlake cepariti. — Ko je moj znanec tako biblijo čital, k dolgotrajnim prodikam in prayer-meetingom marljivo zahajal, so mu došla od vseh strani povabila, denes k temu clergyman-u, jutre k oni pobožni materi in še pobožnejšim neomoznim hčeram, katerim bi na največjo čast in veselje bilo spraviti krivovernika na pravo pot v nebeško kraljestvo. — Kdo bi za spreobrnitev bolje argumentoval, strogo učeni teologi, pastori, ali njihove nežne hčere — kdo ve? — Sanctius est ac reverentius de actis deorum credere quam scire, pravi Tacitus.

Dil adamy bejan eder.

Obrazi iz naroda.

II. Vaškega šolnika nedelja.

(Slika iz nedavnih še časov.)

Živi človek nima tako sivih las, nego Urban Trpoglav, šmarski šolnik. Ni čuda! Teh štirideset let, kar slušbuje, je do malega vsem vaščanom že botroval, držeč jim krstno vodo, marsikaterega učil brati, pisati in čednostno živeti ter mnogim že godel k poroki pa tudi pél bilje na grobu: kajti Trpoglav je učitelj, je orgljar, cerkovnik, ministrant, in kar še hočejo ljudje in Bog!

Najbolj, to se vé, osivel je med šolskimi klopni, ko je otesaval hudomušne paglavce in jim

učenost vbijal v glavo. Ej, kdor skuša, ta vé, kake težave so to! Kolikrat že kar vedel ni, kje se drži ga glava, in davno bi bil šolništvo že obesil na kol pa raje šel kozle past na planino, ali kamenje tolč na cesto, ko bi v sebi ne čutil žive potrebe, da ubogim Šmarjanom odpre glave, prerahlja možjane, ter jim tako vsaj nekoliko prisvoji blagor človeške omike in svetovnega napredka, in ko bi vsak teden za odihljaj ne imel vsaj enega prostega dneva, blažene nedelje.

In denes je nedelja! Ravno se dani, iz meglenelega mraka že vstaja hiša za hišo, sredi med njimi bela cerkvice z zvonikom, kakor mogočnim kazalcem proti nebesom, in na zadnje cela, tiha vas v svitli zimski odeji — prijazna podoba ljubega miru.

Solnce počasi prileze izza gore, in prvi žarki hitro obliznejo mično cvetličje, katero je bil nočni mraz naslikal na okna v šolskem poslopji. V konci hiše, kjer je šola, miruje še vse, ker denes je nedelja, a v drugem se začne že gibanje. Šolnikovka namreč, poštena Trpoglavova žena, je že izmuzala se s postelje, pa tiho po prstih stopaje zapustila zakonsko spalnico, zgolj, da bi ne izbudila svojega dobrega soproga, naj le denes v nedeljo kratko urico še potegne ljubi spanec, ker tako rad — saj Bog ga mu daj!

Pusti mraz v stanici opomni skrbno ženico, naj zakuri, da ljubemu možu pripravi ugodno toplo sobo in poleg tudi gorek, krepčalen zajutrek. Kmalu vesel ogenj plapola v peči, in „gospa“ šolnikovka ročno vrti hrustajoči kavomlinček v naročji. Med tem mi nekoliko pogledamo po stanici.

To je svitla soba, skoraj prepostorna za samo dva človeka. Vse pohištvo je prosto, a čedno in lepo vrejeno. Izmed vsega se ponosno odlikuje gizdav glasovir. Na njem leži sklad nakopičenih nót, tiho pričevaje, kako marljiv je njih posestnik, kajti sam je napisal vse, kakor tudi narisal tisto Odrešenikovo podobo, ki tako imenitno kinča steno. Poleg glasovira je omarica, v nji kacih petdeset knjig in nekoliko družih zvezkov, priljubljeni vir, iz katerega Trpoglav še zmerom zajema krepčevalne zabave, pa tudi poduka. V sredi sobe precej velika, štirivoglata miza, h kateri gospod šolnik obedovat seda že štirideset let. V kotu pri peči je število raznovrstnih pip z dolzimi cevmi, časi kakemu prijatelju na postrežbo, in med njimi tudi nekoliko že lupečih se leskovk, ki je nekatera že ABC pela, pa tudi — novo mašo!

Zdaj je kava pripravljena. In kakor navlaš, vstopi gospodar, visoke, medle, pa čestit-

ljive in prikupljive postave. Pristopi k gospodnji in nazdravi: „Dobro jutro, mamka!“ Potlej sede k mizi, na kateri mu že kava voni iz napolnene čaše in pripravna se, da bi zajutrekoval. Ali, kakor da pogreša še nekaj, obrne se hrepeneč proti obpečnemu kotu. Na migljaj mu prepozorna ženka prinese na tihem zaželeno pipo s tobakom v mičnem, cinastem kotlički, kateremu je na lici zapisano, da je vaški mlinar častivrednemu gosp. šolniku poklonil ga za petdeseti god. Zdaj je Trpoglavu vse pri rokah, kar mu tako dobro deje v nedeljo jutro. Puhaje višnjeve meglice lepo počasi pokuša žlahno, arabsko tekočino. — Presrečni par, ta šmarski šolnik Trpoglav s svojo preljubo soprogo, ko si tako nasproti sedita pri kavi. On s črnožametasto čepko na osiveli glavi, v dolgi, prižasti, večerni suknjači, pa s postaranim obrazom, polnim zadovoljnosti in poštenja; ona, čvrsta še in skrbna gospodinja, kateri se z obraza pod belo pečico bere, da vsa kar gori, kako bi kar najbolje ugodila edini dan, ki je v tednu možu odmenjen za počitek. Molčé jej pusti, da mu še in še natoči, saj denes ne mudi se mu nikamor, denes ne treba tenko poslušati, kedaj bo osem — denes je nedelja!

A glej! zdaj je oteščan! Polagoma se vzdigne pogledat skozi okno. Zunaj prši sneg in mraz je, da mimo gredočemu kmetu kar škriplje pod nogami. Zato toliko bolje ugaja v topli sobi, kjer si Trpoglav lahko prav po srci poongavi in počije po šestih dneh neumornega truda — denes v nedeljo.

Piko ob osmih vstopi kakih dvanajst let star dečak. To je Tekalčev prvenec, ki gospodu šolniku zvoniti pomaga ob nedeljah. Molčé sname mogočni, starolični ključ s klina.

„Ti, Francek!“ zakliče gospod šolnik za odhajajočim, „ko prideš v zvonik, porini, porini uro nazaj za štiri minute: je preskočila po noči!“

Fantič obljubi in gre. Trpoglav pa se vsede za glasovir, ter začne z lahka vbirati tipnice, katere brž harmonično naglasujejo čut njegovega vedrega srca. Ob enem zunaj zvonovi tako praznično zadoné vmes, da gospod šolnik, če prav je tisoč- in tisočkrat že čul to lepo zvonenje, vendar kar nehoté miruje z rokami in kakor zamaknen posluša to veličastno donenje, češ: „Denes je nedelja — Gospodov dan počivanja!“

Otovrej vstopijo njegove miljene učenke, pevke, katere on po znanih glasovih razvrsti poleg sebe, potem pa ž njimi še enkrat poskuša svojo novo: „Pred Bogom“, dve: „o Materi Božji“ in „Tantum ergo“. In vse gre lepo ubrano tem srebrnim

glasovom, katere je on tako hvalevredno izuril. Ob tri četrt na devet zazvoni vkup, in Trpoglav vès zadovoljen odpusti svoj blagoglasni, dekliški zbor, pa še sam hiti napraviti se v cerkev. Gospa šolnikovka že praznično oblečena in vsa zala priskoči mu pomagat. In med tem, ko mu še zavezuljo pritrjuje okolo vrata, postopi malo više na prste pa pomenljivo pravi:

„Ti, očka! ali bi hotel, da bi med predigo malo skočil domu pogledat k ognjišču, da se kaj ne zgodi. Jeli, očka?“

Dobri soprog samo prikima z radostno nabraanim obrazom, potem pa nemudoma odide sè svojo najljubšo. In koder korači, zunaj in znotraj cerkve, povsod ga prijazno in spoštljivo pozdravlja pobožna množica. Saj so mladeniči in device, zakonski možje in žene nekedar kot njegovi učenci in učenke sedeli njemu pred nogami.

Maša se začne. In v tem, ko gospa šolnikovka doli v cerkvi moli med pobožnimi občani, kraljuje Trpoglav na koru pri orglah. Lepo mu piskajo pod spretnimi prsti, pa še lepše pojó mu vajene pevke, katerim on sam naglasuje in basira, da človeku čudno globoko gre k sreči, ko tega starega pevca debeli bas tako mogočno doni med nežnimi glasovi.

Po sv. evangeliji se Trpoglav hitro zmuzne sè svojega prestola in z malo zastavico ravno pride pred oltar, ko mašnik odmoli „credo“ pa odide na leco. Tačas tudi Trpoglav zgine skozi „žagred“.

Tam v njegovi hiši ga spet najdemo, ravno ko stopi v kuhinjo. Pa kako veselo osupne ta dobri Trpoglav, zagledajoč mastno, svinjsko pečenko na ražnji. Šmencajte, od kod pa to? vpraša sam sebe. Hm, méni na tihem zadovoljen, je že kate-rega šolarčka mati prinesla jo. Katera hče? — hvali, da je! In ne more si kaj, da bi malo ne poduhal je od blizo, pa košček odgriznil je tam, kjer se ne zdi mu prevroča. Dobra je — pa bo še boljša! Potle jo nekoliko preobrne, češ, da se povsod dobro prepeče; premeša kislo zelje v zravnem lonci, pridene še nekoliko netila v péč, potem pa — ženi je izpolnil obljubo — hiti nazaj v cerkev, kjer ravno še vjame konec predige.

V nadalnji poli uri je občinstvo blagoslovljeno, svetó opravilo končano, in gospod šolnik Trpoglav spet doma v hiši. Nekaj prezebel je pri svojem cerkvenem poslovanji, zato zdaj urno koraka po sobi, da bi se spet kaj ogrel. Na enkrat obstoji pri oknu in gledaje skoz-nj svoji pravi:

„Ti, mamka, boš videla: mraz se vjeda — kmalu se ojuži! Zakaj, gori nad Planjavščekom

mete sneg v leščevje in veliki steber v cerkvi je denes bil rosen — gotova znamenja!“

„Saj je prav“, méni ona „krompir nam je zmrazil v kleti: bo treba pogledati za družim.“

„Tako? Zmrazil?“ poprime soprog. „No, pa družega dá Bog. Tožiti nečeva: to nič ne pomaga in vrhi tega — je denes nedelja!“

Po teh besedah udanosti in tolažbe zapusti okno, odpre glasovir ter išče med nakopičenimi notami, kaj bi bilo za popoldanski blagoslov. Kar na ličnem papirji zagleda lišpav naslov z velikimi črkami: Fantazija za glasovir. Svojemu dražemu očetu za petdeseti god iz ljubezni in hvaležnosti posvečuje Mirko Trpoglav.

Vsa čast, temu Mirku Trpoglavu. To ni nikdo drug, nego šolnikov edini sin, zdaj štiri in dvajset let star in v tretjem letu že v semenišči. Že enekrati je predigoval v svoji domači fari, v Šmarji, in kdor je le slišal ga, hvalil je in pravil: „To bo gospod za predigo, da tacega še ni bilo!“

Vesel in vidno ganen začne srečni oče preigravati zanimivi glasbeni zlog svojega sina. In v tem, ko prekrasno mile harmonije izvirajo izpod njegovih prstov, stoji tudi že gospa mamka njemu za hrbtom, ter si z belim predpasnikom briše svitle solze, tako rahlo ji je pri srci!

Po preigrani „Fantaziji“ vname se med srečnima soprogoma živahen razgovor, kaj pač kedaj še bo iz tega Mirka, ki že zdaj stvari take reči i. t. d.

V tem je poldan, in Trpoglav sede za mizo kosit tečno jedilo, nam že znano. Drugekrati, ko je zvonec od jedva povžitega kosila ga klical v šolo, je zmerom rekel: „Šolniku — naj ne bo Bogu oponošeno — temu je slabše, nego goveji živini. Tej vendar privoščijo, da prežvekuje, človek šolnik, pa komaj ima zadnji grizljaj v želodci, mora že spet na delo!“ Denes je drugač! ker denes je nedelja, dan počivanja! Denes po jedi se lahko nekoliko nasloni tje po strani in zadremlje kratko urico, kar tudi stori. In ko zamiži, vgnjezdi se mu črna muca med naročje, preskrbna mu ženka pa že spet tiho namljeva kave, da bo prece bujna pijača pri rokah, kadar mož otare oči.

O polutreh, ko v prvo zazvoni h krščanskemu nauku, začne Trpoglav počasi lezti po konci, dokler se postavi na noge in še zaspane ude poraztegne proti vsem štirim vetrovom. Na to ročneje posrebutne že pripravljeno kavo, zapali turško pipo in ravno pokadi, ko skup zazvoni. Hitro v cerkev.

Ob uri je popoldanska služba božja končana in Trpoglav spet doma. Ali kaj pa zdaj! Nedelje je še znaten kosec in njemu scela na razpolaganje. O, dobro vé, kaj bi — ko bi malo ne bal se te svoje preljuje! Stopil bi tja k krčmarju Rjavcu in udušil poliček ola — ko bi bilo, da bi ne bilo! Vendar ker si prav ne upa tega, pa nekoliko klaveren spet zapali turško in tudi puha tako turško, da črez nekaj gospodinja rahlo potoži, da se bela zagrinjala poleg oken tako nekam okajajo. Trpoglav v svoji zakonski drugi potrpežljivosti že za ljubega miru voljo nekoliko uduši dim, natakne očale in gleda skozi okno. O, ko bi smel vèn! — Na enkrat zavpije:

„Kolar in Logar — k Rjavcu pač — vem!“ bridko zategne zadnjo besedo, češ, vsak ima še kako uro — človek nobene!“

„Nù, saj denes je nedelja!“ odzove gospa šolnikovka milo, da Trpoglava čudno dobrodejno spreleti.

„Da, denes je nedelja!“ poudari Trpoglav mehko ganen v gotovi si svesti, da pre-dobra soproga mu na tihem dovoljuje — in brž začne močne zimske črevlje vleči izpod klopi. Soproga — ti preblaga duša! — prinese mu še drugo toplo odelo, da se on ne prehladi zunaj pa ne pririga z oslovskim kašljem domú — kar Bog varuj!

Dobro zadelan mrazu in burji poljubi svojo prečislano njo na čelo, za kar mu ona debelo peto kruha porine v žep za napotnico, in tako gre Trpoglav. Aj, kako lahko diše v bistri, večerni sapi vèn zunaj!

Tisoč korakov, in stopi črez prag v krčmo. Logar in Kolar in še nekaj družih nedolžnih obrazov mu radostno zakliče: „Dober dan, gospod šolnik!“ Oče Rjavec pa vrč penečega ola posadi pred njega, potrka mu ramo, in — ne reče mu nič! Pa med prijatelji beseda dá besedo in marsikatera se ugane: kaj je kaj novega doma v vasi, v mestu, po svetu in še kje?

Tako hitro poteka čas in tudi vrč piva za vrčem.

Ob desetih po noči Trpoglav nagne in izpije zadni požirljaj, plača in gre. Milijon zvezd mu potom sveti. Nekaj tesno mu je pri srci, ko ovije okolo vogla svoje hiše, katere okna so še razsvitljena, pričevaje, da zvesta ona še budi in čaka. O, saj Trpoglav bi še skoraj raje videl, da ne bi!

Čedno potrka, čedno vstopi, in čedno vošči: „Dober večer, mamka!“

„Denes ste pa malo poviseli, očka!“ odvrne ona tudi čedno, kajti lepa beseda nahaja tudi dober prostor.

„Ej“, vzdihne Trpoglav vidno vesel in zadovoljen, da je tako: „ej, saj denes je bila nedelj a!“
J. O.

Oddel za znanost.

Poglavje o ljubavi do domovine.

(Spisal M. Mihaeljev, po Dositeju Obradoviću.)

Ljubav domovine ne obstoji samo v tem, da je vsakemu človeku kraj, kjer se je rodil in odredil, milejši, nego vsi drugi na svetu. To je prirojeno tudi nemi živali, ker se tudi ona nerado oddaljuje od kraja, kateremu se je v začetku svojega bitja privadila. In prav čudno se dozdeva, kako se često konj, vol in prešič, kakor tudi pès in mačka, kadar jih kdo kam daleč odvede ali prodá, izmaknejo in pobegnejo nazaj na svoje pravo selišče. To prihaja iz prirojenega svojeljubja sleherne živali, da tja teži ali hlepi, kjer se jej najboljše bivati dozdeva. V razumnem človeku pa je ta prirojeni nagon mnogo vzvišeneji in plemeniteji, kajti on ljubi in grli iz hvaležnosti, katero v svojem srci do milih in sladkih roditeljev in odgojiteljev goji, cele in mnogobrojne narode, kateri so istega roda in jezika, in često žrtvuje svojo korist, in prostovoljno celó svoj život v prid in srečo svojih soplemenikov prezira in predaje. Dokler se ne najde v kojem narodu dostaten broj takšnih plemenitih domoljubov, vselej bode zdaj na to zdaj na ono stran omahoval; ker se pa od takšnih vzvišenih domoljubov išče tudi junaska krepost, zato se ne more ali le redko se nahaja dovoljen broj takovih, dokler se v cel narod z odgojo in podučevanjem in upravljanjem (vladanjem) na čisto narodnem temelji uvede razumna ljubav časti, razumnega narodnega ponosa in lepega imena. Kajti, dokler koli nije v kojem narodu mnogo večji broj dobrih in pravicoljubnih, nego zlih in krivicoljubnih, ne more se najti dovoljen broj najboljših. Tu je zastoj zaradi tega, ker to ne pomaga ni za dlako; mogoče pa je poznati v čem stoji pogrešek, ter vstajati iz te mlačnosti in spanja in po mogočnosti se boljšeovati, in to vsakemu posebej in vsem v obče. Da se pa podaje tej preblaženi nameri povod in rokovodstvo, kaj mora nek biti boljše in zdravilnejše, nego našeje častiljubnej mladeži — nadi za našo boljšo bodočnost — pred oči postavljati iz stare in nove zgodovine takove krepostne ljudi, kateri so z ljubavjo domovine in svojega roda za seboj brezsmrtno (neumrljivo) ime pustili? In to bode ravno predmet tega spisa . . . —

Arhileonida, neka prosta žena v Šparti ali Lacedemoniji je imela sina odlične hrabrosti, koji je za domovino boreči se poginol. Nekateri njegovih vojaških tovarišev, kateri so v istej bitvi bili, prinesejo jej (materi) ta glas, hvaleči njenega sina

in govoreči, da se bode težko v Lacedemoniji njemu podoben našel. „O, vi se varate! odgovori velikodušna žena; res je, da je moj sin hraber bil, ali, hvala Bogu, da ima naša domovina mnogo boljših od njega.“ Evo prekorišna modrovanja za domovino in domoljube, da naj nihče sebe in svoje za najboljše ne drži. — Ariston, sin in naslednik Agasiklov v lacedemonski vladi čitajoč nek izvenredni nadgrobní govor v slavo Atenjanov, kateri so z Lacedemonci vojujoči poginoli, reče: kaj ne bi mogel ta človek reči, kadar hvali le one, kateri so ove slavne ljudi premagali? . . . Lacedemonci ubijejo perzijskega poslanca, (kralja Kserksa Darija.) Orakel (proročišče) jim prorokuje veliko nesrečo, ako se sami nad tem zločinom ne osvetijo. Tedaj oditeta Buris in Spartis, dva znamenita Lacedemonca prostovoljno ter prodasta se Kserksu, perzijskemu kralju, da naj na njih osveti smrt svojega poslanca, kakor mu drago. Kralj osupne zaradi tolike ljubavi domovine zadovoljivši se s tem, da ostaneta na njegovem dvoru in v njegovih službi. Kako bi mogla midva lišiti (znebiti) domovine, dva, katera sva prostovoljno došla, da za njo umrjeva? . . . Marko Furij Kamil, koji je 365 pred Kristom živel, je bil petkrat rimski samovelitelj ali diktator ter je štirikrat zmago čez sovražnika slavljal. K temu slavnemu možu pride o času obsedanja mesta Falere gradski oblastnik z otroci imenitnih mestjanov, ter mu povè, da je otroke prevaril, češ da jih pelje le na sprehod in da jih sedaj njemu izdaje, a to da je toliko, kakor da mu preda mesto, ter da se od njega za svojo zaslugo primerne nagrade nadeje. Prav je, mu odgovori slavni Rimljanin, da tak prijatelj svoje domovine dobi pristojno nagrado. Zapovè pa zdajci, da mu kožo slečejo ali oderejo ter roki križem zvežejo, ter potem dá otrokom leskovo protje, da ga tako šibajoči v mesto priženejo. Kako mu je po tem v mestu bilo, to se more lahko uganoti. Ker so mestjani videli v sovražniku tako krepost, so šli k njemu, ter donoseči mu ključe mesta se mu predajo. Ravno tega mestjana (M. F. Kamila) iztirajo Rimci po toliki njegovi slavi v večno prognanstvo. No on, v svojej kreposti nespremenljiv in neomahljiv, izlazeči iz mesta izreče te-le znamenite besede: „Bog daj, da bi me Rimci nikoli več ne potrebovali! Podá se v neko malo mestice Ardeo, ter živi tu mirno. Tu mu pridejo za nekaj časa glasovi, da so Gali *) na Rim planili in ga že malo da ne prema-

*) Nek čuden slov. etimolog izpeljuje besedo Galli, iz slovensčine: goli, ker so se strigli in brili; besedo Briti (Britanci) pa, ker so se le brili, kar je za zgodovinarje malko smešno!
Pis.

gali. Sedaj on, pozabivši nevhvaležnost svojih somestjanov in učinjeno si krivico, ne misli na ničesa drugega, kakor na to, na koji način bode svojej domovini pomagal. Poklican od onih Rimcev, kateri so se na Kapitol (utrjen grad v Rimu) utekli, in od njih zopet za diktatorja sprejet, se napoti ter udari na Gale, ter jih popolnoma tudi potolče in tako osvobodi grad, ter dočaka radost samo velikim dušam prirojeno, da je mogel svojim nevhvaležnim državljanom dobro učiniti, in da je zamogel zidove onega mesta, iz katerega je bil sramotno spoden, zopet sezidati in obnoviti . . . Kodros, kralj Atenjanov je živel 1071. leto pred J. Kristom. Heraklides je osvojil tedaj cel Peloponez (sedanjo Morejo v Grškej) ter pride da obsede mesto Atene. Atenjanom je orakel bil prerokoval da bodo svoje sovražnike zmagali, ako jim kralj od sovražne roke pogine. Heraklides to izvedevši, zapovē vsej svojej vojski, da naj nihče kralja v bitvi ne takne. Izved tudi Kodros namere protivnikov, se preobleče kot drvar ali drvocepec, odide ne daleč od mesta drva seč, i tō se izmislī način, kako naj sproži prepir med sovražnikovimi vojaki, ter udari enega s sekiro, a oni ti ga potem vsega na drobne kose razsečejo.

To se je zgodilo zvečer, a drugo jutro pošljejo Atenjani sovražnikom iskat telo ubitega kralja; sovražniki to spoznavši jih prime groza, ter brže bolje pobegnejo . . . Atenjani obsedejo mesto Thas; mestjani že umirajo od velikega pomanjkanja hrane za lakoto, pa vendar se nihče ne predrzne da bi spomenil, naj se sovražniku predajo, ker je bilo uzakonjeno, da bode moral poginoti, kdor bi o tem kaj črhnil. Potem pride neki Hegotorid, eden izmed najprvih mestjanov, si dne ōže ali vrv za vrat v skupščino in reče: jaz vam, kakšno postavostmo mi učinili; a k ljubutisti se jaz izdam rad smrti, ubite mene, a rešite sebe in svoje obitelji (družine) pa se sovražniku predajte. Vsi zbrani pohvalijo njegovo velikodušnost, ga ne ubijejo, ampak uničijo učinjeni zakon, ter se predajo . . . Neka Lacedemonka (špartanka) pošlje svojega roba, da povpraša, kaj se godi z vojsko, v kojej je ona pet sinov imela. Kadar se je rob vrnil, jej povē da so — padli v boji. A ona mu reče, jaz te nijsem poslala da pogledaš, kaj delajo moji sinovi, nego kaj dela naša vojska; (armada), da-li smo mi zmagali? Smo, odgovori rob. Hvala Bogu, rekne ona ter odide v hram, da žrtvuje v zahvalo Bogovom . . . Leonidi, lacedemonskemu vodji, sporoči kralj Kserkses: dojdī k meni, složi se z menoj, pa te bodem kralja cele Grške storil. Ti ne veš, kaj je poštenje, mu ta odgovori; jaz želim za svobodo Grške boreči se poginoti, a ne bodem ne nikdar z njenimi sovražniki na njeno zatiranje složil. — Leonida odlazi s tristo svojih vitezov v sotesko Thermopyle, kjer je za gotovo vedel, da bode poginol, ter se od svoje soproge tako le poslovi: Poišči si dostojnega moža, na mesto mene, rodi in odgoji domovini junačke, krepostne državljanke . . . Likurgos lacedemonski zakonodatelj je upravljal (vladal) svojo domovino 870 let pred Kristom. Podelivši svo-

jim somestjanom koristne zakone, jim pove, da bo šel se z delfiškim oraklom posvetovat, bi se li mogli še kaj boljši zakoni dajati, in pri tem jih pregovori, da se zavežejo, da bodo spolnovali zakone, dokler koli se ne povrne. Oni se z prisego zavežejo, a on odide, pa se nikdar več ni vrnil. . . Pedaret, eden izmed pglavitnih Lacedemoncev ni bil sprejet med tristo svetovalcev, koje so v odločenem času volili; a se radosten vrne iz skupščine, zahvaljujoč Boga, da ima domovina še boljše može, katerim več zaupa: a ne da bi bil rekel „kadar jaz nisem, naj tud on ne bode“. . . . Kadar je Pelopida, tebanski vodja, na vojsko odšel, preporoči mu žena, da umeri svojo hrabrost, in da si čuva život. „Bog naj ravna z mojim životom“. Neki obrekovalec toži Pelopidi nekega hrabrega vojaka, da o njem vedno le slabo govori. „Naj on le domovini služi, kakor gre, a o meni naj govori, kar mu drago“, odgovori on . . .

Fociona obsodijo njegovi krivični somestjani, da mora otrov piti, ter ga pred vprašajo, ima-li sinu kaj naložiti in sporočiti. Imam, reče: da služi svojej domovini zvesto in pravično, kakor sem jej tudi jaz služil, in da naj ne porajta zato, ker sem jaz za svojo službo takovo nagrado prejel. . . Pomponij, rimski vojak, je delal čudovite junaške čine, boreč se z Mitridatom, poslednjič pa pade ves z ranami pokriven sovražniku v roke. Mithridat, priča njegove hrabrosti in moči, ga milostivo sprejme, in dā ozdraviti, a potem ga vpraša, more li se sedaj zanašati na njegovo prijateljstvo? Ne, odgovori Pomponij, dokler si sovražnik moje domovine. . . Regul, konzul in vojvoda rimski, je v mnogih bojih Kartazanov premagal, pa napslednjič sam premagan, je bil od Kartazanov ujet. Oni ga pošljejo v Rim, da nagne svetovalstvo, da zamenja zajete vojake; no on jim mora dati pošteno besedo, da se bode vrnil v suženstvo, ako nič ne opravi. On odide; no nepazē na ničesa, nego na korist domovine, začne sam Rimcem svetovati, da naj tega nikakor ne učinijo, ter tako se vrne po svojem obečanju nazaj v kartaginsko sužnost, kjer so ga s krutimi mukami morili. . . Rutilij je krivično iz Rima pregnan bil, neki znanec mu reče, da se bode v Rimu mestjanska vojna začela, ter se bode tedaj vrniti zamogel. Bog varuj tega! odgovori on, to bi za me žalostnije bilo, nego moje pregnanstvo. Od njega prosi neki prijatelj nekaj nepravičnega; no on mu to odreče. A kakošno korist imam od tvojega prijateljstva, kadar ne morem od tebe ničesa dobiti? A kakšna korist bi bila meni od tvojega, kadar bi moral jaz s tem nepošten in nepravičen postati? . . . Temistokles, eden najslavnejših grških vojvodov, pride poslednjič po mnogih zmagah, katere je obdržal na kopnem in morju nad Perzijani na olimpiško gledališče. Iz nebrojnih ust zadoni en glas: Glejte Themistokla, glejte ga no! Potem reče onim, koji so krog njega bili, da je to dovoljna nagrada za vse službe, katere je Grškej učinil. Oboreževaje in pripravljaje se ponoči sovražnika napasti, je dal v gledišči predstavljati boj med dvema petelinoma, katera se

grdo skubita in vkrvavita, pa reče potem k narodu: vidite li bratje somestjani! Ona petelina se ne borita ni za svoje žene, ni za svoja ognjišča, ni za domovino, ampak edino za junaštvo in za slavo: s koliko hrabrostjo ne bomo tedaj mi na naše sovražnike udarili, mi, kateri se za vse to borimo? Prepirajoč se z Euribijadom lacedemonskim vodjem, nemogavši mu ta z besedo v okom priti, podigne palico, da ga udari. Udari me, starši si, reče mu Themistokles; samo poslušaj ono, kar je celej Grškej na korist. Neki mestjan zelo dnarja željen je iskal neko službo, v kateri je zamogel na škodo občinstva mnogo dobiti. Themistokles vedoč, da je sicer vreden, in da bi mogel po svojih rojakih in prijateljih to službo dobiti, mu da dovoljno svoto novcev s to pogodbo, da naj se za ono službo ne poteguje več. Ta vladni vitez pregnan vsled zavida svojih sovragov iz Athene, pribeži glavnemu svojemu neprijatelju, perzijskemu kralju, a ta na mesto da bi hudo z njim ravnal, počuti neizrekljivo radost, da ima v svojem kraljestvu takega slavnega človeka. V njegovo čast mu napravi neko veliko veselico in nastopivšo noč spavajoč zakliče trikrat v spanju: Themistokla Athenjanina jaz imam! Za življenje mu da tri mesta v Mali Aziji. Za nekoliko časa napove kralj Grškej vojno, namerajoč naimeenovati Themistokla za vodjo vse svoje vojske; no ta tudi v pregnanstvu iskreni ljubitelj svoje domovine, samo da bi ne bil prisiljen vojskovati se proti njej, učini bogovom žrto ter se otruje, (zavda) v 65. letu svojega življenja . . . Thrasibul Athenjanin reši svojo domovino trideseterih tiranov, pokliče v mesto vse izgnane in razkropljene mestjane, utrdi poprejšne zakone, pomiri vse v razporu živeče mestjane, nagnivši jih, da so vsi na obče vzajemno odpuščenje zaprisegli. Potem mu reče neki mestjan: koliko je tebi dolžna domovina za tvoje zasluge! O blagor meni, odgovori Thrasibul, ako sem jej plačal, kar sem jej dolžen za svoje rojstvo in odrejo! . . . Bajard, Nепреstrašeni imenovan, eden izmed prvih častnikov Franca I. kralja francoskega, je bil v vojni s Španjolci smrtno ranjen, in da se z bojišča prenesti, da pred nekim drevesom izdahne. Konetabel Bourbonški, kateri je odpadel od Francoske, svoje domovine, in je zapovedoval španjolskeji vojski, zapazi Bajarda v enem tóžnem stanju, ter spomnivši se poprejšnjega prijateljskega občenja z njim, se k njemu približa, da mu svoje sožaljenje izrazi. Gospod, vi zaslužite večje sožaljenje, odgovori Bajard: jaz umrjem kot pošten vojak za svojo domovino in za kralja; a vi se vojskujete z neprijatelji domovine proti njej ter prelivate krv svojih bratov. Ti in mnogi drugi izgledi iz stare in nove dobe naj nas k istiniti ljubavi domovine naganjajo, da bomo vsi in vsakateri po svoji skromni moči skrbeli za dušni in gmotni razvitek in napredek mile majke Slovenije, katero naj Bog ohrani, združi in živi na veke!

Repasta zvezda je pred durmi!

Spisal prof. dr. Šimon Šubic.

Ostankov krivih paganskih misli, da bi osoda človeška oznanovala se po prikaznih na nebu, se dandenašnji ljudstvo popolnoma ni zne bilo. V preteklih časih, posebno v temnih dnevih srednjega veka, v katerem se je dočakoval konec sveta, — se je človek strašil s krivovero vred tudi s svojo nevednostjo o natornih prikaznih.

Ko so prikazovale se na nebu repaste zvezde, goreči meči, kakor jih je ljudstvo krstilo, ko so se videle ognjene ali žareče megle in druge nenavadne in ljudstvu nezapopadljive prikazni, je trdilo ljudstvo, da Bog oznanuje s takimi prikaznimi prihodnje nesreče: vojsko, kugo, lakoto i. t. d.

Letos tudi se že razširja prazen strah med ljudmi, da bo po leti — meseca avgusta — repasta zvezda iz neba na zemljo padla, da bo zemljo razsula in vse pokončala!

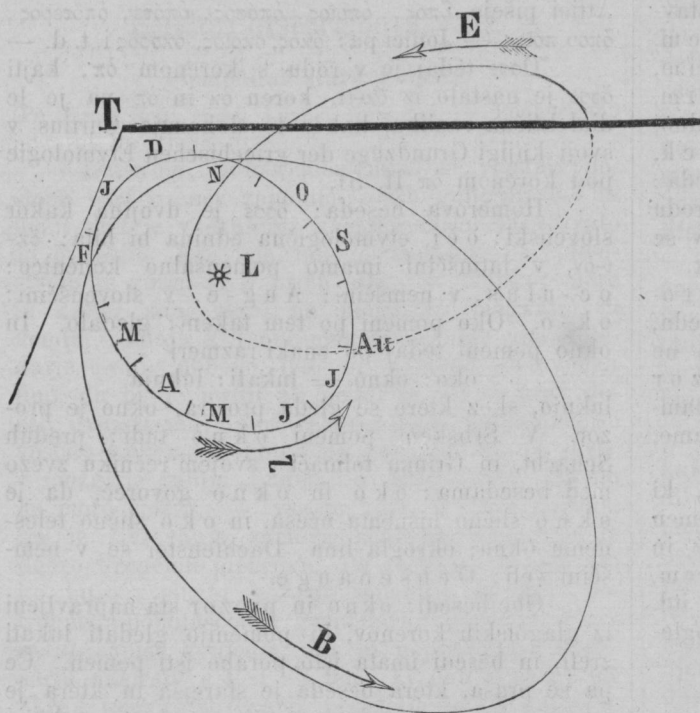
Sodni dan se bliža, pravijo ti in oni, — velika repasta zvezda ali komet prihaja iz dálnjih krajev neba, silno hitro leti in pa naravnost sem v zemljo, meseca avgusta bo butil ob zemljo in jo zdrobila na drobno, da bo vsega konec.

Poglejmo in poslušajmo kaj zvezdoznanci ali astronomi vedo od te repaste zvezde in kaj se bo v resnici prigodilo po njihovih računih.

Ravno hudega kaj mislim da ne bo prinesel ta komet, poznajo ga astronomi že več lét po imenu: „Biela.“ Zvezdoznanci ga dobro poznajo, — pa se jim reva bolj smili kot da bi jih strašil. Zakaj? Leta 1832 se je tudi svet strašil pred njim, pa je bil prazen strah. Leta 1846 je pa zadela to repasto zvezdo strašna osoda, — preklala se je na dvoje —; menda je bil „Biela“ pridrl v silo tuje kraje tam onkraj preširocih mej našega osončja, morebiti je tamkaj na tujem zadel na kak oster mejnik ali se trknil s kakim ošabnim sosedom tako, da se je z mahom razpočil.

Radovedni so bili astronomi, kaj bo z dvojčekoma njenima, ktera če dalje bolj vsak sebi hitita kakor poredna brata, ki ne marata eden za drugega. Leta 1865 ga pa ni bilo več videti, tedaj misli nekaj astronomov, da bi bil že kje sam konec vzel! ali da bi ga bi bil požrl kak velikanski svet na nebu ali kako lačno solnce, kateremu služi tak drobiž k svoji kurjavi, od katere nam daje svojo svetlobo in luč! ali pa se je po kaki neznanu osodi razprašil kot nevidljiva megla po nezmernem prostoru na nebu?

Kdo ga bo iskal, če ga ne bo nazaj? Nas nobeden ne! Sam Bog ve za njega. Pa vendar no, ko bi pa le pripodila se ta repasta zvezda na zemljo, kaj bi bilo? Poslušajmo, kaj je storil komet, kateri je pred nekimi leti med planetom Jupitrom in med njegovimi lunami zkozi zmuzal se. Kakor je prišel, tako je šel, ni pustil ne sluha ne duha. Jupitrove lune so majhene, lahko bi bil to ali ono zavrnil iz njene poti ali jo celo pokončal, ko bi saj količkaj pripravne moči bilo v njem, — pa ni storil nobene škode.



Kometje pa so sami tako slabih moči, da se jim sila godi od drugih svetov. Jupiter in drugi veliki svetovi jih kaj močno nategujejo in premaknejo jih iz njihovih potov, ako se jim preveč približajo. Kadar pride komet blizu solnca, ga potegne solnce močno k sebi, in večkrat ko mimo solnca gre, bolj se solncu bliža njegov pot, v večjo nevarnost pride, da bi ga solnce ne potegnilo nase s svojo močjo in da bi ga ne sožgalo k večji časti svoje luči. Zvezdoznanci in fiziki trdijo, da se solčni ogenj in njegova luč kaj dobro redi iz takih pokončanih nebeških popotnikov, kateri so tako opešali, da vanj popadajo.

Kako pa more neki to goditi se, da bi večji svetovi kurili z manjšimi in delali si ž njimi svojo svetlobo in luč?

Spomnimo se znanih otrinjavek. Po prostorih krog solnca, po katerih popotuje tudi naša zemlja, se gibljejo tudi cele trume razsutega kamnja, katero obstoji večidel iz železa, pa tudi iz drugih prvin naše zemlje. Ne vprašajte me po njih osodi, kaj so nekdanj bili ali od katerega sveta ostanki da so! Toliko pa je gotovo: da so se nekdanj razkropili po neskončnem prostoru krog solnca in da zadevajo tudi na večjih krajih ob zemski pot. Ko prileté zemlji nasproti s silno svojo siderično hitrostjo, jih zavira v teku ozračje naše zemlje tako močno, da se od drgnjenja ob zrak urnamejo, — vidimo jih, ko se za njimi žareči repi vlečejo ter pravimo: da se zvezde otrinjajo. — Kakor se otrinjavke delajo, enako si utegneta misliti, se dela ogenj iz svetov, ki v solnce popadajo.

Kdor hoče bolj natanko razumeti zakaj letos ni mogoče, da bi komet „Biela“ zadel ob zemljo, temu ponudimo na pomoč našo podobo. Vzami dva obroča, malega in velikega; položi malega na ogel mize in razdeli ga na 12 kosov, kateri ti pomenijo 12 mesecev v leti. Več-

jega pa preveži z močno nitjo krog srede tako da postane podolgast, ter ga priloži na mizo kakor v podobi, in sicer tako da zadeva malega ob koncu meseca: novembra *N* in februarja *F*.

Mali obroč kaže pot naše zemlje *Z* večji pa pot kometovo *B*. Tam kjer se obroča ali poti zadevate, bi utegnil komet zadeti ob zemljo, ko bi ob enem času zemlja in komet na tem križempotji srečala se. Takrat bi se utegnila pripetiti kakšna nesreča, ko bi komet imel dosti moči. Letos pa se zemlja in komet ne bosta mogla srečati na križempotji, ker komet bo šel skozi križempot meseca avgusta, takrat pa bo zemlja daleč proč na poti *Au*. — Strah je tedaj prazen!

Kakor letos, ravno tako se v sedanjem stoletju ne bo bati nikoli, da bi zemlja in „Biela“ zadela se; — pač pa bi se utegnila zadeti v sledečem stoletju med leti 1930 — 1940, ker takrat bodeta kaj blizu srečala se, ako „Biela“ do tja ohrani svojo navadno pot, — pa skoraj ni pričakovati da bi ga ne zavrnil v novič kak svet, kakor se mu je že godilo.

Drugih kometov se pa ni celo nič bati, ker nikoli z zemljo ne pridejo na nobeno križempotje. — Vzemi še tretji obroč *E* srednje velikosti, precepi ga, vtakni konec pod mizo, drugi konec pa postavi pri *Z* na mizo kakor kaže podoba, pa imaš pred saboj pot „Enke-tovega“ komet. Kakor Enketov komet, gredu tudi drugi kometje napošev proti zemski poti ter presekujejo nje plan, poti zemske pa dozdej nobeden ne zadeva.

Jezikoslovna črtica.

Spisal prof. Jesip Šuman.

okno: prozor = ostrov: otok.

Pri razvitku jezika se čestokrat nagodi, da narod pomen starejše besede pozabiv jo nadomesti z mlajšo besedo. Za to imamo v govoru vseh narodov mnogo primerov. Postavim tu samo dva primera.

Beseda: ostrov, ki pomeni otok, je bila v starem jeziku umliva in tedaj tudi v rabi. Koren: sru pomeni: teči, in od tega korena je beseda: ostrov po postavah našega jezika napravljena. K njeni rodbini še spada v slovenskem jeziku beseda: struga, Flussbett. V grškem jeziku imamo soroden koren: ῥω, in od njega še mnogo besed, kakor: ῥέω, tečem, ῥέμα, ῥόος, tok, ῥυμός, takt, ῥέθρον, struga, in vse ostale od tega in od okrepanega debla: ῥω v pomenu moči izvedene besede. V latinščini imamo: ruo, ruina, rivus, robur, v nemškem: Strom itd.

Al sedaj je v narodni zavesti pomen korena: sru, in besede: ostrov, pozabljen, zato si je narod novo besedo vstvaril po priliki stare besede in govori mesto: ostrov navadno le: otok. Otok je sedaj umliva beseda, ki še ima mnogo bratov in sester v obilni svoji rodbini.

Glagol je: tečem, teči, mnogokrat sestavljen z različnimi predlogi, pretečem, iztečem, natečem, dotečem itd., v 4. vrsti: točim, v prehodnem pomenu, pretočim, iztočim, natočim itd., v 5. vrsti: tekam, neprehodno, pretakam prehodno itd., samostavniki: tek, tok, otok, potok, iztok, s kratka beseda: tečem, koren: tek, in vsa rodbina je narodu slovenskemu znana. Starejša beseda *ostrov* se je tedaj pomladila z umlivejšo besedo: *otok*.

V enaki razmeri sta besedi *okno* in *prozor*. *Okno* je nam Slovincem znana beseda, dasi se zvečne izvirnega glagolskega pomena ne zavedamo. Hrvati in Srbi pa govorijo: *prozor* mesto *okno*. Obe besedi pa pomenita isto, namreč da tako rečemo: *luknjo*, skoz katero gledamo, *zremo*, zato *prozor*.

V besedi: *prozor* iz predloga *pro*, ki pomeni skoz in iz samostavnika: *zor* je ta pomen jasen, kajti beseda: *zor* ima mnogo bratov in sester v rodbini. Koren je: *zr*, besede so: *zrem*, *zreti*, *o-zir-a-ti*, *po-zor*, *uzor*, *zrak* itd. *Prozor* je tedaj stvar, kder se prozira, progleduje, skoz gleda.

Ravno tisto pa tudi pomeni: *okno*.

Okno: *oko* = *luknja*: *lukati*.

Poglejmo si najpred besedi *luknja* in *lukati*. Beseda: *lukati* ima dosta sorodnic, v slovenskem jeziku: *luč*, *luna*, *luknja*, v nemškem: *Luke*, *luken*, *Loch*, *Licht*, *leuchten* itd., v latinskem: *lux*, *lumen*, *luceo*, *lucesco*, *lucidus*, *lucerna*, *Lucifer* itd., v grškem iz korena: *λυξ* napravljene besede: *λυκό-φως*, *λεβόςσω*, *λευκός* itd.

Gledanje oziroma videnje in svetloba sta si v midsobni zvezi kakor učinek in uzrok, zato imamo od istega korena: *luk* glagol: *lukati*, in samostavnik: *luč*, pa tudi samostavnik: *luknja*, ker se skoz njo *luka*.

Za izrečeno zvezo imamo več takih primerov v drugih jezikih, postavim:

lukati: *luknja* = *φα* [*φαίνω*, *θάος*]: *fenestra*.

Beseda: *fenestra*, *Fenster* je v zvezi s korenem: *φα*, ki pomeni: svetliti, sijati, *φάος*, *φῶς* je *luč*, *φαίνω* na *luč* na svetlo spravljati. Na dalje:

lukati: *luknja* = *ὄπ* (*ὄψομαι*, *ὄμμα*): *ὄπη*.

ὄπη pomeni naravnoč: *luknja*, koren: *ὄπ* pa pomeni: *lukati*, *ὄψομαι* iz: *ὄπ-σομαι*, bom *luka*, gledal, *ὄπ-ωπ-α*, sem gledal, *ὄμμα* iz: *ὄπ-μα* je gledalo, t. j. gledalno orodje: *oko*, *ὄψις* pogled itd. Grški *ὄπη* in slovenski *luknja* si tedaj primerno odgovarjata, imajoči pomen: *Durchblick*, *Loch*, *prozor*.

ὄπ: *ὄπη* = *oko*: *okno*.

S korenem *ὄπ*, je v rodu slovenska beseda: *oko*. Že v grškem jeziku se: *ὄπ* in *ok* dialektično menjata. *Oko* je v grškem boiotičnem narečju: *ὄκ-τ-αλλος* v ostalih narečjih: *ὄφ-θαλμός*, koren: *ὄκ*, je izvirnější, v *ὄφθαλμός* je: *φ* aspiriran zaradi naslednjega aspiriranega pridatka: *θαλμός*. Tudi stari Homer še ima: *ὄσσε-οἶ*, to je po etimologični obliki: *ὄκ-ε*, kajti: *κ* daje, kakor v slovenskem *č*, tako v grškem jezika: *σ*. Kako da je *ὄπ* in *ὄκ* le dialektična razlika, za to samo en primer:

Attici pišejo *ὄπος*, *ὄποῖος*, *ὄπόσος*, *ὄπότς*, *ὄπότερος*, *ὄπων ποῖος*. — Jonici pa: *ὄκος*, *ὄκοῖος*, *ὄκόσος* i. t. d. —

ὄσσε tedaj je v rodu s korenem *ὄπ*, kajti *ὄσσε* je nastalo iz *ὄκ-ε*, koren *ὄκ* in *ὄπ* pa je le dialektična razlika, kakor to dokazuje Curtius v svoji knjigi *Grundzüge der griechischen Etymologie* pod korenem *ὄπ* II, 51.

Homerova beseda: *ὄσσε* je dvojina kakor slovenski: *oči*, etimologična ednina bi bila: *ὄκ-τ-ον*, v latinščini imamo pomenšalno končnico: *oc-ul-us*, v nemščini: *Aug-e*, v slovenščini: *ok-o*. *Oko* pomeni po tem takem: gledalo. In *okno* pomeni tedaj po enaki razmeri

oko: *okno* = *lukati*: *luknja*

luknja, skoz katero se gleda prozira, *okno* je *prozor*. V Srbskem pomeni *okno* tudi: *preduh* *Schacht*, in Grimm tolmači v svojem rečniku zvezo med besedama: *oko* in *okno* govoreč, da je *okno* slično hišnemu očesu, in *oko* slično telesnemu oknu; okrogla *lina*, *Dachfenster* se v nemščini veli: *Ochsenauge*.

Obe besedi: *okno* in *prozor* sta napravljena iz glagolskih korenov, ki pomenijo gledati *lukati* *zreti*, in besedi imata isto porabo isti pomen. Če pa se praša, katera beseda je starejša in katera je mlajša, je iz navedenega očitno, da je *okno* starejša beseda, zato ker je s svojo sorodnico: *oko* v slovenščini nek osameli ostanek brez vse druge sorodbine, ki ji se zaostala v Sanskritu, Grškem, Latinskem, Nemškem, a nima v lastnem jeziku več bratov in sester, kakor se ž njimi ponaša mlajša njena nadomestnica srbsko-hrvatski: *prozor*.

Tako se besede preminjajo in mladijo, to je ono dušno delo naroda, ki je celo naši nasprotniki spoznavajo očitajoči nam, da nove besede kujemo. Al taki kovači so tudi Nemci že od časov Ulfile, ker v svojem slovstvu razločujejo gotiško, staro — srednje — in novonemško dobo, ki pa še tudi ni nehala kovati novih ali oživljati zastarelih besed, in ne neha dokler narod in jezik živi. Enako je bilo pri Rimljanih in indi. Berite kar piše o tem Rimski pesnik Horac Pisonoma 50—72 in se glasi v slovenski prestavi takole:

Treba popisati bo Cetegom prepešanim stvari
Pred neznanih, dovoli se svoboda čedno sprejeta,
Vero dobodo tud' nove še davi skovane besede,
Samo da varčno teko posnete iz grškega vira.
Kar je dovolil Rimljan Cecilju in Plautu, zakaj bi
Jemal Vergilju in Varju? Če jaz pridobiti kaj morem,
Kaj je treba zavisti? Ni Kato in Enius tudi
Novih izduhtal besed in golč domači bogatil?
Bilo dopuščeno in zanaprej dopuščeno hode
Novih kovati besed, jih skovom priobčiti novim.
Leto za letom, glej! ko drevje spremenja si listje,
Prešnje odpada: enako besedam starinskim doba premine,
Al mladenčem nalik pomlajene rasto iz nova.
Smrti podložna je vsa stvar; ladijam v bran naj postavi
Kraljevska roka Neptuna na kopno; močvir neroden,
Jadrom primeren nekđaj, razoran podaja naj žito;
Reka naj tek spremeni, ki bil je setvam sovražen,
Lepše navajena struge; al smrtna preminejo dela:
Kamo li stala bi čast govora in dika na večno.
Mnoge oživljajo se besede propale, in pado
Zopet, da si sedaj jih čisla v govoru navada,
Kajti navada prisodi pravico in službo besedam.

Kulturohistorične stvari.

Plemenitaš stare Poljske.

(Po Jaroši Bejti spisal Lavosl. Gorénjec. — Podgoričan.)

Damon, poljsk plemenitaš in lastnik poštene vasi v enej zahodno-ruskih gubernij, — ta božji krst je v družini najprijetnejša duša, zato ni čudovito, ker ima mnogo znancev. S plemstvom je znan, in v pričo njega se, kolikor more in kakor zna, zlobi na mogoštvo (magnate), a vendar zahaja k vsem mogotcem; ker zna kalendarje brati, nobeno leto ne zamudi godovnega dne, da bi ne jeznil ali peljal se — če prav deset, dvajset milj daleč, razodet svoje najponižnejše voščilo kakemu mogotcu na god; ali vsa ta skrb: v možgane zabija ljudem, o katerih trdi, da jih ne more čestiti, — vse to kaže in laže narodu, ka je žrtvovanje samega sebe na postrežbo in dobro drugemu plemstvu. Pa resnično je tudi to: ko hitro v službi kakega mogotca zmanjka potrebnega pooblaščenca (gospodarjevega zastopnika), takoj sopiše k njemu, da bi poprejšnjega komisarja namestil s tem ali tem, ki ima v njegovem okraji imovite stričke in prijatelje, in od katerega uže „in vim“ te svoje čiljivosti izposojuje nekoliko sto rubljev. A če priporočeneec pride v dotično službo in gospodovo zaupnost pridobi si, brž se zaplete z njim v tesno zvezo; vsak pot, kader je v mestu, kder pooblaščenčevi sinovi obiskujó učilnice, pošlje po-nje in naredi jih s krabicami — polnimi sladkora, a celó gospo pooblaščenko prijetno in nenadno počesti s kako lepo svileno robo. Na povračilo vlastnega uradnika (gospodarja, pooblaščenca, žganjarja) okani, ker mu neče plačati pravične služnine, temuč še prihranek mu pobere časi; a ko se uradnik pripravlja, da ga zaradi te krivice zatoži zemskej vladi, v tem plemenitaš vse tožabno prizadetje uniči vsled svoje znanosti s pooblaščencom tistega gospoda, katerega moč je sodbi podloga, Pa je sam vés zamotan v državne in sodniške razmere, a ne plača ni beliča. Njegov pooblaščenec v mestu se sam bori z njimi, — pa ne le sam bori, temuč manjše stroške plačuje z lastnimi novci, a brez kakovega drugačega priznanja, nego da ga Damon, kader pride v mesto, vabi na svoje množne gostije. Pooblaščenec rad ustreza temu vabljenju, kajti vsled gospodovega posredovanja mu je svoje razmere izročil neki mogotec, katerega ima priliko dobro skubsti, a ga tudi krvavo dere, nekega drugega magnata pa ima v izdatnem najemu posestvo, do katerega mu je pripomogel Damon sam. Če bi kdo rad kupil kako dedno vas, ali v najem vzal kak kos zemlje velikega gospodarja, ali ne mara kaj veliko novcev varno rad naložil na obresti, smélo se sme zateči Damonu v zavetje, pa mu gotovo na tem ražnu speče pečenje in pečeno. Ker mu je ta ali ta star plemenitaš posodil nekoliko tisoč novcev, in če se upnik malo pred obrokom razodene mu, da bode treba vrniti posojilo, precej ima na jezici kako srečno „partijo“ za njegovega sina, nasvetuje to in to, —

obeta, da potare vse zapreke do nje itd., — kako torej bi upnik mogel tiščati v tako hvaležnega dolžnika?! Če se mu obljuba ne posreči, napne vse svoje žile, in če dobro steče se mu, dade mu stari plemenitaš vrhu poprejšnjih še drugih novcev na pósodo. — Na svojem domu ima Damon celo množino služnega osobja, ali ni služnikom ni služnicam ne plačuje. Gojiteljem in gojiteljicam od meseca do meseca odlašá s plačo, — da, pa jih tudi zna čudovito korenito prepričavati: ko novce dobodo vse ob enem, da bodo imeli istino, katera se ne razleze tako lahko; a tudi obresti jim obeta. Učitelji in učiteljice čakajo in čakajo, Damonovi otroci pa se vsled očine prekanjenosti vspešno a beziplačno odgojújó.

A kako živi Damon! kako izbornó ima vino! kako izvrstnega ima kuharja! Kedar ga obiše ali kak „magnat“ ali magnatov uradnik, ali plemenitaš — ali plemenitašev „mandatar“, ali kak cesarsk uradnik ali stanovsk, vsak se smé nadejati, da dobode klobaso — dobro nabasano in mastno. Stanovski pooblaščenec je njegov domač prijatelj, dvorski žitničar pa je tudi precej pri njem, da mu le migne. Da, celó prvosednik je dosti potov na njegovem domu, a le malokedaj mu kaj odreče; pa kaj? — saj do te visoke figure udanosti je največ pomogla plemenitaševa žena. —

Soprogo ima vljudno, lepe rasti, dvorljivo, sam je naučil jo oboje to. Kader prvosednik pride, streže mu Damon s starim ogerskim vinom, Damonka pa s svojim omladnim smehom; po obedu se soprog dostojnemu gostu opraviči in pové, da ga mora zapustiti na nekoliko ur, zato da mu pripravi razstavljené konje, soprozi pa priporoči, naj kratkočasi gospoda prvosednika, a smélo jej mora prepustiti nalog, da gostu osladi nekoliko trenutkov. Ali na povračilo: kader koli je poštna dražba ali vozarska, ali pa če so na najemnej dražbi kamerna posestva, — nič se ne zgodi brez upliva plemenitaševega, ki ima vselej nekaj dobička od tega, pa mu vendar nihče ne zameri, kajti kar Macek sam izvije iz trte, to z njim vred povžijó vsi drugi. Za tega del ni ne enega plemenitaškega shoda noben pot brez njega. O volitvah stanovskih uradnikov nasvetuje in priporoča pobiljške — in spremlja k volitvam sodnike in maršalke. Da, tudi kandidatje na guberniško maršalstvo se mu priporočajo za podporo; eden njih mu je prav pred volitvijo posodil novce „ad captandam benevolentiam“, eden pak ima uže dolgo časa v njegovem varstvu mošnjico novcev, — in opomnil ga je uže enkrat, kedaj jih vrne; ali Damon pozná svojo stopnjo v volilnem zboru; v pričo svedokov ga zagotavlja: če prav je vrnilni obrok še daleč, vendar-le poravná vse lahko, ko hitro bode treba, ali pa — če prav precej. — „Aspirant“ na maršalstvo po takih besedah navadno omeni blezu to-le: „Oh, gospod, ali sem se ti zameril ali ka-li, ker se hočeš tako naglo iznebiti me? Saj vendar ne bi bil mogel nikdar boljše naložiti svoje istine; dve, tri leta ti le bodi na dobro, sicer pa, kaj bi dalje govorila

o tem, kar ni nič“. Damon je med važnejšimi „figurami“ v volilnej skupščini, vsem je svétnik, vsakemu rad kaj pošepeče na uho, a kogar vjame na limance, tega potle pase in napaja, pa le deželi na srečo in da bi prijateljem pomogel na boljše, sam sebi ne skrbi za nikakoršno čest. Na onufrijskem semnji (v Brdičevu) ni nič skopejši; tu kupuje štiri konje vojvodičiču h kočiji, gospéj kastelanki prodaja vole, starešinki lajša razmerje do Halpergra, podkamernik pa ga prosi, da bi bil priča (sekundant) boju z ulanskim tisočnikom, in da poslednjo zadrego ohladi tako, da potješi kri, potješi čest čutljivemu kavalirju. Ali ves njegov „genius“ se pošteno razvija o kijevskih pogodbah; ni misliti si ne more človek, kako je mogla moč, kako čas mogel odločiti mu, da v desetih dneh vredi toliko, toliko pomiri razvetranih razmer. Miznikovemu namestniku je pri Šafnaglu svetlina (brilijant) kupil na darilo njegovej nevesti, katerej je sam tolkel na zaročni zvon; podpisal se je za pričo devetim različnim pogod-

bam, do katerih je največ pomogel sam; plesišča ni zgrešil nobenega, pri general-gubernatorji je bil trikrat, ruske cerkve metropolita je preprosil, da popa iz njegove vasi premesti kam drugam, zato ker se mu je zameril zaradi tisoč rubljev, katere je bil zaigral v igri z njim, pop pa ga je pogosto tirjal, naj mu jih odšteje; ob pogodbah ni nikdar živemu krstu vrnil istine ni plačal obresti, vrhu tega pa se „notabene“ vendar ni razprl z nobenim upnikom; da si je blezu poludrug tisoč srebrnih rubljev zakartal, pa je vendar precej plačal jih, zato — ker to je eden takih dolgov, ki so mu sveti; tri vozove — polne nakupljene robe je poslal soprozi domov, sam pa je s seboj prinesel sto rumenjakov v škrabici in dvajset srebrnjakov v žepu, če prav je, ko je z doma šel, nesel s seboj jedva 500 nakaznih rubljev, ki mu je bil pooblaščenec posodil jih, nekoliko sto rumenjakov pa gospodarske primšéine. Res je vreden, da mu je človek zavisten, ker je tako dobro in srečno preživel pogodbo. (Dalje in konec prih.)

Oddel za slovstvo in umetnost.

Životopisi slavnih mož.

IV.

Torquato Tasso.

Torquato Tasso je bil sin pesnika Leonarda Tassa, ki je živel na dvoru kneza Ferrante Sanseverino v Salernu. Narodil se je 11. sušca 1544. v Sorrentu, mesteci, ki stoji v jadrju napulskem, kamor se je podal njegov oče odtegnivši se hrupopolnemu dvorskemu življenju. Dečko Torquato razvil se je lepo po životu in duhu, in je že zgodaj pokazal lepe pesniške zmožnosti. Skoz in skoz resnobnega in tihega zadržanja, v se obrnen, je marljivo napredoval v uku latinskih in grških pisateljev. Do desetega leta je obiskal šole v Napoli, pozneje se oče z njim v Rim preseli, kjer se je pod njegovimi očmi dalje izobraževal. Po tem ga oče spremi v mesto Pesaro na dvor vojvode urbinskega (Duca di Urbino), kjer se je zraven vojvodovega sina učil. Ko je bil zrel za vseučilišče, imel bi se po volji svojega očeta v Padovi učiti pravoslovja, vendar njegov nagon ga žene v modroslovje in pesništvo, in že v svojem sedemnajstem letu izda epično pesem „Rinaldo“, katera mu prinese občo pohvalo. Z dovoljenjem svojega očeta zapusti pravoslovne študije, in se loti edino filozofije in pesništva. V ta namen se poda v Bologno, kjer je začel slagati slavno junaško svojo pesem: „La Gerusalemme liberata“ ali osvobojeni Jeruzalem, v kateri Torquato opeva zmage Godofreda Bouillonskega. Večji del svojega življenja je temu delu posvetil, katero mu je tudi njegovo slavo na vse čase ustanovilo.

Žalibog je bila njegova posebnost kriva, da

njegova osoda ni bila primerna njegovi slavi. Tasso je živel le po pesniških čutih in sanjah, in je po teh svet presojeval, manjkali ste mu modrost življenja in previdnost, kateri nas v težavnih razmerah in položajih edino pred blodnjami in žalostnimi skušnjami obvarujete. Od leta 1565. je živel na dvoru vojvode ferrarskega Alfonsa d' Este, čijega ljubljenec je Tasso dolgo bil. Razven vojvode ste našemu pesniku posebno svojo milost skazovali vojvodovi sestri: duchessa Lucrecia da Urbino, in kneginja: Leonora d' Este. Do poslednje je gojil v svojih prsih posebno sočutje. Tassova slava je zmirom večja postajala. Spremljal je vojvode in druge ude kneževe hiše na mnogih potovanjih skoz Francosko in Italijo in leta 1577. je bil imenovan historijografom hiše Estovcev. Vendar se je njegova tiha ljubezen do kneginje Leonore, katera je sicer zmirom skoz in skoz čista bila, skoro izvedela.

Brez vsega hudega mišljenja odkrije Tasso svojo skrivnost nekemu Matelону, kateri si je znal pod krinko najsrčnišega prijateljstva vse zaupanje Torquatovo pridobiti. Ta svojega prijatelja pri vojvodi zatoži, in zaradi te svoje drzne strasti je Tasso pozneje moral dosti nadlog pretrpeti, in celo svojo drznost v ječi pokoriti.

Leta 1586. je zadobil po priprošnji vojvode mantovskega zopet svojo slobodo, in je odslej živel v raznih krajih Italije, povsod vsestranski čislán in odlikovan.

Dosti častnih služeb se mu je bilo ponujalo, ali ni mogel nobene prevzeti zarad svoje bolehnosti. Najrajši je živel med svojimi prijatelji v Napoli, ali pa na svojem imenji v Sorrentu. Tukaj je predelal svoj epos „Osvobojeni Jeruzalem“. O posebnem načinu njegovega življenja nam daja

njegov prijatelj kardinal Vicenzo v pismu do meniha Antonija v kloštru sv. Onufrija v Rimu nekatere prav zanimive vesti, ki so še manje znane, in katere mi tukaj svojim častitim bralcem priobčujemo, kakor tudi odgovor klošterskega brata Antonija.

„Pretečeno jesen“, tako piše kardinal Vicenzo, „meseca sušca leta 1595 sem se podal v svojo vilo v Sorrentu, kjer sem več tednov v lepem miru živel, ko nekega dne Tassov stari vrtnar Pietro k meni pride in mi pové, da njegov gospodar že več dni v svoji vili prebiva, in mu je močno prepovedal nikomur ne tega razkriti. Tudi denes bi molčal, pristavi Pietro, ali moj ubogi gospodar se mi tako bolan dozdeva, in Bog mi grehe oprostí! mislim da v njegovi glavi nič ni kaj po redu, zato sem si sree ohrabil, in se podal k Vam, častiti gospod. Na moje vprašanje, zakaj dvomi o pravem stanju pameti svojega gospodarja, mi odgovori: Eminentissime! Vi poznate šatorček na konci vrta, iz katerega je nar lepši razgled na morje in Vesuv, tam že sedi dva dni, in neče ni jesti ni piti. Ko sem mu včeraj prigovarjal naj se k pokoji spravlja, me hudo prime in prepové mi, ga več motiti v njegovih premišljevanjih. Ubogati sem sicer moral, vendar sem postavil prav tiho korbč sadja in buteljico „lacrimae Christi“ na mizo, ker mislil sem si, še morebiti le utegne si kaj povžiti. Danas zgodaj pošljem svoji unučkinji, naj pogledate, kako se naš gospodar kaj ima, in glejte, Eminentissime! ni se dotaknil ničesar, še bolj je bleđ, ko kedaj, oči se tako smešno svetijo, na glas sam seboj govori takošne čudne stvari, da še deklie zapazil ni, ki ste vse prestrašene nazaj pobegnole. Sel sem sam k njemu, klical sem ga trikrat po imenu, vendar ni se dal motiti. In tako bi rad Vašo eminenco prosil, naj obišče mojega gospodarja, zakaj ni jesti, ni piti, ni spatí, temuč zmirom seboj govorovati, to se mi ne dozdeva vse po redi.“

Kardinal obišče Tassa, in ga najde vsega navdušenega pesmi slagajočega in deklamavajočega. Njegovemu prigovarjanju je ugodilo, da je naš pesnik zopet nekaj živeža vzel.

V mladoletju 1595 je papež Klemens VIII. odločil, da se pesniku skaže nar večja pesniška čast, hotel ga je 25. aprila na Kapitoli z lovorikinim vencem venčati, kakor so se nekđaj že nar slavniši pesniki tam kronali. Tasso se poda ono zimo v Rim, ali zbolí tam nevarno, in se da v klošter sv. Onufrija prínesti.

O zadnjih okolnostih Tassovega življenja piše omenjeni brat Antonio v pismu na kardinala Vicenza dné 29. aprila 1595 sledeče:

„Bilo je na sv. treh kraljev dan, ko me kardinal Aldobrandini k sebi pokliče in mi reče, da se je Tassa lotila nevarna trešlika, in da hoče v našem kloštri svoje ozdravljenje, ali pa, če je božja volja, konec svojega življenja pričakovati. Velečastiti kardinal mi reče, da bi mu bilo prav ljubo, ako bi jaz hotel strežbo pri tem slavnem bolniku prevzeti, in mi bolnika prav srčno priporočuju, česar bi sicer ne trebalo, ker bolnik mi

je koj toliko ljubezni v mojem srečanju vzbudil, da bi sam rad jaz bil dal svoje življenje za njegovo. Vseh visokih gospodov, ki so vsak dan našega Tassa obiskali, ne morem več imenovati, sam sv. naš oče papež so ga dvakrat v našem kloštri obiskali, in zmerom priprave delali za kronanje slavnega pesnika. Sami so mu hotli venec na glavo položiti z besedami: „Jaz Vam na glavo denem lovorikin venec, da po Vas toliko časti zadobi, kolikor je časti dal onim, ki so bili pred Vami z njim venčani.“

„Kar se mi je nar bolj na Torquatu dopadlo, je bila njegova udanost v božjo voljo, s katero je v oči gledal bližeči se smrti, in da je na vrhunci višje časti, spoznal nečimurnost sveta. Le enkrat videl sem ga vsega zamaknena po prijetji enega pisma. Rekel mi je, da princesinja Leonora mu odpuščanje zagotavlja, da nima nikakoršne sovražne misli do njega, in da pri prvem snidenju on dobi iz njene roke lovorikin venec. Ginenea srea me je prosil, naj ta dragoceni košček papirja kraj njega v trugo položim, ker mu je sopet svojega življenja nar večje blago — spoštovane bitja — povrnol, katero je kot svetnico častil.“

„Človek obrača, Bog pa obrne — vse v dobro! Tako sem si mislil, visoke časti vredni gospod kardinal, ko je Tasso 25. aprila, torej na dan, kateri je bil odločen za njegovo poslavljenje previden s tolažbami sv. naše vere mirno v Gospodu zaspal. Jokanja in stokanja je bilo mnogo med njegovimi prijatelji, in prav so imeli, ker le redko obdaruje Bog človeka s tako visokim duhom, ko je rajnega pesnika.

Kardinal Aldobrandini koj slovesen pogreb zapové, pri katerem so se vse slovesnosti kronanja vršile, in pred včerajšnjim je bil slaven pogreb v nazočnosti vse nar višje gospode rimskega mesta.“

V tružino veko je bil vsekan zlat lovorikin venec. Tako je bil Tasso, ki je bil v življenju mnogokrat preziran, z knezovsko slovesnostjo pokopan. Leta 1603 je dal kardinal Bevilaqua v cerkvi omenjenega kloštra Tassu lep spominek postaviti, ki se še sedaj tam vidi.

Davorin Trstenjak.

P e s m i.

Drobne pesme.

(Zložil Kračmanov Matija)

3.

Tiho bila je vodica,
Da se šum je komaj čul,
Zgladila se je stružica,
Kamen pesek je zasul.

Legel sem na breg zeléni,
Teža moja stlačí tla,
Da se voda šumno speni,
Da je kamen šel iz dna.

Prašaj me: od kod ta peza,
Da se oži breg od nje?
Veš, kaj je dekliska jeza,
Kder ti legne na sreč?

4.

Kolnem li naj ali molim,
To se več ne praša zdaj,
Več ne dvojim, kaj naj volim,
Ko je s peklom zmenjen raj.

Samo to je zdaj prašanje,
Kaj naj kolnem in kakó,
Sebe li in svoje stanje
In pa njega vred s seboj?

Sebe kleti vzroka nimam,
Njega kleti le ne smem:
Kaj do sebe krivde imam,
Kaj o njem krivice vem?

Solnce, ti prokleta bodi,
Tebe kiela bom ves čas,
Dokler da mi sreča v grodi
Ne zledeni smrtni mraz.

Ti si njemu mojster bilo,
Ti si kázalo mu pot,
Vsem stvarém si ti svetilo
Tukaj zdaj in zdaj drugó.

Ti si mu na znanje dalo,
Da širok in dolg je svet,
Ter da ima lice zalo
Razve mene več deklét.

Da se ti obraz počrni,
Klela te takó ne bom,
Ne ne, luči ne utrni,
Sij le še na zemski dom.

Sveti in po svetu hodi
Staro mero svojo pot,
Vekomaj takó le vodi
Ko dosle človeški rod.

5.

Vrhu Varaždinskih gor
Družba trten sok okuša,
Veselice glasni kor
Pak odbija moja duša.

Umeknól sem se na stran
Pod nebó pod milojasno
Tamkaj vživat boží dan
In naturo tako krasno.

Vem, pogrešal me ne bo
Ni gospod ni gospodična,
Kupice na glas pojó,
Taka godba je premična.

Nij pogrešil me gospod,
Pogreši me dekle mlada,
Gre ter išče me povsód
Po vseh kotih vinograda.

Poleg mene vsede se
V senčico pod sočno trto
Na zeléno kanapé
Po zemljici razprostrto.

Pač si čuden, Kranjec moj,
Nij po godu tebi družba;
Gospodičin in gospó,
Vidim, mrzi tebe služba.

Več besed iz krasnih ust
Nijsem mogel, da bi čakal,
Grozd ta mi je sok prepúst
Na moj čutni jezik stakal.

„Kranjec moj“ odgovorim,
Druge zamolčim besede,
„Kranjec moj“ spet ponovim,
Srepe vanjo vprem poglede.

Zgane jo besede glas
Ki jo ž njim sem izgovóril,
Z lic jej ide rožni kras,
Gder se prej je tako zóril.

Nič mi ne odgovori,
V tla molčé poglede skloni,
V roke skrije si oči,
Glavice na me naslóni.

Joka se na glasen zdih,
Na ta zdih sem jej oprostil,
Tak odgovor glasnotih
Mi za vsele je zadostil.

6.

Prenapili so se vina,
Vrel iz njih je zloben duh,
Ginol jim je iz spomina
Trezne pameti poslúh.

Spustili so jezo svojo
Ne na ravnost kar na mé,
Padli so na dečo mojo,
Na njo brusit šli zobé.

V glavi šlo jim je okroglo,
V sreču pekel jih je strup,
Nij jim to v možjane moglo:
S Kranjcem Hrovatica skup!

Oh, in jaz sem za nje gorel
Od kar dišem in živim,
Želel, da postanem orel,
Da bi prece zletel k njim.

Bog je moje slišal želje,
V sredo méd nje me je del,
Od njega mi je povelje:
Bodi brata brat vesel.

Dekle se nasloni ná me,
Ne zjezi je ta njih golk,
Mene pričo njih objame,
Da nastane prece molk,

In ta molk je bil zgovoren,
On govoril je za mé,
Bil pri njih mi to je stvóren,
Kar je znalo dekle že.

Z m e s i c e.

Narodne drobtince.

Pride kmet rusinski do žida prosit, naj mu posodi rubelj, ki ga potrebuje silno. Zastavi mu kožuh. Žid ogleda kožuh, si ga pomeri, in ker vidi, da je trden in da se mu prileže, posodi kmetu rubelj rekoč: Čez mesec dni mi vrneš dva; razumeš? Umem, dé kmet, in se odpravi. Ravno hoče otvoriti duri, kar ga zakliče žid: Čuješ! tebi bode pač težko hodilo črez mesec dni vrniti mi dva rublja; daj mi raji takoj enega in čez mesec mi prineseš drugega. Kmet postoji, se popraska za ušesi: Pravda, Mojže, dé premišljeno, kje hočem vzeti dva rublja! Mirno mu odda, kar si je bil ravno izposodil in odide. Prišedšega domu vpraša ženka: Si li dobil rubelj na posodo? Dobil sem. Kje ga pa imaš? Nimam ga pa ne, odgovori in razlaga, da je bilo itak najpametniše ga takoj vrniti, če ne bi imel črez mesec dva platiti; tako pa je le eden na rovašu. S temi razlogi nezadovoljna ženka tira kmeta nazaj do žida podučevaje ga spotoma, da je zastavil židu ne le kožuh, nego tudi možgane. Seveda je bila ženkinina izgovornost zastonj; žid ne izpusti, kar ima v pesteh.

—r.—

Slovensko pisateljsko društvo se je 21. aprila t. l. konstituiralo. Na povabilo g. Dav. Trstenjaka se je k pristopu oglasilo 52 udov, med temi 9 duhovnikov. K osnovalnemu zboru, ki je bil 21. aprila v Ljubljani, sešlo se je 22 udov, drugi so ali volilne liste, ali pa pooblastila poslali. Zbor je otvoril gosp. Dav. Trstenjak kratkim govorom, v katerem je razlagal potrebnost in važnost takega društva, in priporočal, naj v društvu vladajo: edinost, složnost, marljivost, delavnost, požrtvovalnost, značajnost in dostojnost. Po govoru z občo pohvalo sprijetim, se je vršila volitev začasnega načelnika, načelnikovega namestnika, tajnika, blagajnika in odbornikov. Za začasnega načelnika je bil per acclamationem zvoljen g. Dav. Trstenjak, za namestnika g. dr. Ruzlag, za tajnika g. prof. Pleteršnik, za blagajnika g. dr. J. Vošnjak, za odbornike pa g. dr. Val. Zarnik, g. J. Ogrinec, g. prof. Erjavec, g. J. Jurčič in g. Stritar. Pričujoči udje so določili pravila društva, katera ima odbor vladi za potrjenje predložiti. Odbor potrjenega društva bode razposlal pravila in povabila k pristopu v prihodnjem listu. Društveni udje bodo razdeljeni: v ustanovnike, podpornike in pisatelje. Prvi občni zbor se bode sklical prvo polovico meseca septembra, ta bode volil za edno leto načelnika, namestnika, tajnika, blagajnika in 5 odbornikov. Prvi občni zbor bode v Ljubljani in pri tej priložnosti bodo gg. udje pisatelji govorili o raznih znanstvenih predmetih. Posvetoval se bode tudi o pravilni red, in določile osnove, po kateri bode društvo svojo delavnost razvijalo.

Od c. kr. deželne vlade v Ljubljani so pravila pisateljskega društva z odpisom 10. maja 1872 potrjena. Torej je društvo osnovano.

F. R.